

Møte for lukkede dører, Stortinget 18. januar 1915

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 18. januar 1915 kl. 10.00.

Præsident: Løvland.

Præsidenten gjev den tilraadi at medlemmer av regjeringi hev tilgjenge til dette møtet.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten tilraar like eins, at kontorpersonalet og betjentar etter reglementet hev tilgjenge.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Sak nr. 1.

Meddelelse fra utenriksdepartementet.

Utenriksminister Ihlen: Siden Stortinget sidst var samlet er der paa det utenrikspolitiske omraade foregaat en begivenhet, som har tiltrukket sig mere end almindelig opmerksomhet, nemlig kongemøtet i Malmø. Jeg har anseet det som en pligt at forelægge forhandlingerne fra dette møte for Stortinget, og efter avtale med præsidenten sker det i et hemmelig møte, forat jeg kan faa anledning til at uttale mig helt uforbeholdent. Jeg vil imidlertid benytte den anledning, jeg idag har, til at uttale mig ogsaa om endel andre forhold, som staar i forbindelse med den nuværende krigspolitiske tilstand, og som er dels av kommerciel, dels av politisk art. Som Stortinget bekjendt blev der i anledning av krigen mellem Østerrike-Ungarn og Serbien i Norge utstedt en kongelig kundgjørelse om iagttagelse av fuldkommen nøitralitet, og efterat flere magter var blit inddrat i krigen, utstedtes under 4. august fornyet nøitralitetserklæring. Overensstemmende med disse erklæringer har Norges optræden været i den tid, nu snart et halvt aar, krigen har været. Vi har forsøkt til alle sider at vise en korrekt nøitralitet, og vi har herunder holdt vort nøitralitetsvern færdig til at hindre kränkelse av vort nøitrale omraade. Der har ingen tvil været om, at der hos det norske folk hersker et enstemmig ønske om at faa forbli nøitral. Men det har tilfulde vist sig, at det at være nøitral, er ikke bare at sitte med hænderne i skjødet. Det var jo heller ikke tænkkelig, at ikke vort land paa forskjellige maater skulde merke følger av verdenskrigen - vi, med vor handelsflaate paa alle verdenshave, og utsat, som vi ligger i nærheten av det mulige krigsteater for store sjøslag, og med vort store behov for tilførsler av livsfornødenheter, tilførsler, som vi tidligere kunde faa fra de land, som nu fører krig, men

som vi under de nuværende omstændigheter maa faa fra fjerne land.

Den krig, som for tiden føres, indskrænker sig ikke til den direkte krig med vaaben; den er, og det i høi grad, en krig av kommerciel natur. Ikke bare at de krigførende magter prøver at ødelægge hinandens handelsflaater; men de søger at stanse tilførsler for paa den maate at iverksætte en uthungring ikke bare for matvarer, men for alt, som kan brukes i en krig, og det er snart sagt alt mulig.

For os, som har vor store landegrænse betrygget ved godt naboskap, var det klart, at sjøtransporten og sjøkrigen og den maate, hvorpaa denne skulde føres, maatte ha den største betydning.

Efter hvilke regler føres saa sjøkrigen? Der har jo i en aarrække været arbeidet paa at skaffe regler for de forskjellige slags krigsførsel, og vi har, som bekjendt Londonnerdeklarationen om sjøkrigens love. Den er undertegnet paa konferancen i London den 26de februar 1909 av de europæiske stormagter, De forenede stater, Japan, Spanien og Holland; men denne deklarasjon, Londonnerdeklarationen, som den er kaldt, er ikke blit ratificert, og det var derfor vanskelig at kende magternes stilling til den nu, da krigen begyndte. Det viser sig da ogsaa, at de krigførende magters stilling til nævnte deklarasjon er noget forskjellig. Jeg skal her nævne lidt om, hvorledes Tyskland og England optræder likeoverfor denne deklarasjon. Det er jo de to land, som i første række har interesse for os. Hvad Tyskland angaar, kan jeg oplyse, at ifølge telegram fra vor legation i Berlin av 16de august 1914 anser den tyske regjering Londonnerdeklarationen som gjældende folkeret, dog kun overfor motstandere og nøytrale, som selv iagttar Londonnerdeklarationen. Tyskland har paa sine kontrabandelister dels opført samme artikler som er opført i deklarasjonens lister, men dels har Tyskland efterhaanden under krigen ført op endel andre artikler som det anser sig berettiget til at erklære for betinget kontrabande i henhold til deklarasjonens artikkel 25. Jeg kan blandt disse ting spesielt nævne ubearbeidet kobber, bly, træløst av enhver art. Jeg skal her nævne, at i begyndelsen av krigen holdt Tyskland sig for træløsten temmelig nøie til Londondeklarasjonens bestemmelser; der er nemlig brændsel opført som betinget kontrabande, og vi fik fra Tyskland den definition, at som brændsel vilde man ikke betrakte trømateriale, som hadde været underkastet en viss behandling, som vilde gaa tilspilde, naar trøet blev brændt op, altsaa høvlede bord og planker f.eks. skulde ikke gaa ind under "brændsel", men derimot skulde pitprops og minetømmer gaa ind. Det var i begyndelsen av krigen. Senere har Tyskland forandret dette og sagt, at nu fører man træløst av enhver art ind under kontrabande. Man har senere undtat enkelte ting som finøer, men ellers er træløst, planker, bord o.s.v. at anse som betinget kontrabande. Men ingen av de artikler, som Tyskland har ført paa kontrabandelisterne, staar udtrykkelig paa

Londondeklarationens friliste. I et Denkschrift av 10de oktober har den tyske regjering klaget over Englands og Frankrikes tilsidesættelser av Londondeklarationen og har blandt andet anført: Den tyske regjering har hittil strengt iagttat Londondeklarationen; den maa imidlertid forelægge sig det spørsmål, om den længere kan fastholde dette standpunkt, naar de fiendtlige magter fortsætter med sin fremgangsmaate og de nøytrale magter finder sig deri til ugunst for tyske interesser.

For Englands vedkommende er stillingen til Londondeklarationen en noget anden. Den 4de august utfærdiget England lister over, hvad det vilde anse for betinget og ubetinget kontrabande. Listerne stemte med Londondeklarationens lister med den ændring, at flyvemaskiner og luftskibe var ført over fra betinget til ubetinget kontrabande. Om Englands stilling forøvrig blev der uttalt forskjellige ting i en proklamation av 20de august. Jeg skal ikke komme nærmere ind paa detaljerne ved den. Denne proklamation av 20de august blev ophævet ved en ny proklamation av 29de oktober, hvor der blev gjort adskillige forandringer for transportvæsenets vedkommende, og der blev ogsaa ført op forskjellige andre ting paa kontrabandelisterne. Endelig er de engelske kontrabandelister atter forandret nu senest ved en proklamation av 23de december, og det viser sig, at en række artikler, selv saadanne artikler som staar paa Londondeklarationens friliste og derfor efter dens bestemmelse aldrig kan bli kontrabande er blit erklært for ubetinget kontrabande. Man kan se, at forskjellen er der. Tyskland hævder fremdeles, at det optrær i overensstemmelse med Londondeklarationen; England har baade for listerne for kontrabande og i andre punkter fraveket deklarationens bestemmelser. Naar jeg nu vil fremkomme med endel bemerkninger om, hvorledes kontrollen med kontrabande overholdes, saa vil det væsentlig bli England jeg vil komme til at tale om. Det er naturligvis, fordi det er England, som behersker det store hav, over hvilket vi maa faa vore tilførsler, og derfor er det med England vi har hat nok saa mange vanskeligheter paa dette omraade - med Tyskland har det jo ogsaa været nogen, men ikke paa langt nær saa meget. Det er en given sak, at det i vore dage er forbundet med stort besvær at foreta visitation av skibene, ikke bare deres papirer men deres ladninger, naar det foregaar i aapen sjø. Hertil kommer, at de visiterende krigsskibe i vore dage frygter for at ligge stille av hensyn til fiendtlige undervandsbaater. Det var derfor ganske naturlig, at England paa et tidlig stadium kom med den tanke, at de forskjellige skibe kunde jo gaa indom en engelsk havn og ligge der og la sig visitere, at alle skibe kunde anløpe en engelsk havn paa den maate. Jeg vil ikke trøtte Stortingets medlemmer med den uendelighet av konferanser og korrespondance som har fundet sted angaaende de spørsmål som jeg nu berører - jeg kan nævne, at jeg fra den engelske minister har faat indtil 5 skrivelser og hat 3-4 konferanser pr. dag - men

jeg vil fremhæve 2 engelske noter blandt den mængde jeg har faat, for disse to er kanskje de som er mest betegnende. Den 15de oktober fik vi en note fra England, hvori det heter, at den engelske regjering ønsker saavidt mulig at undgaa vanskeligheter for skibe, som bringer bona-fide-ladninger til forbruk i nøitrale lande. Skibe, heter det, som fører varer for hvilke der er eksportforbud i Norge vil ikke bli holdt tilbake, efterat deres papirer er undersøkt i en havn. Og saa nævnes, at hvis alle skibe for skandinaviske havne vilde anløpe en engelsk havn (Falmouth, Lough, Swilly eller Kirkwall) vilde de undgaa at bli stanset i sjøen. Endvidere pekes paa, at det var spesielt ønskelig at faa eksportforbud for olje, kobber og gummi. I denne note ser vi begyndelsen til de fordringer, som senere er stillet til os sterkere og sterkere.

Den 2den november utstedtes den engelske note om det, som er kaldt Nordsjøspærringen. Her rettes der skarpe beskyldninger mot tyskerne, som paastaaes at ha kastet miner i aapen sjø, bl.a. i hovedrenden nordenfor Irland mellem Amerika og Liverpool. Under disse omstændigheter finder admiralitetet det nødvendig at gaa til ekstraordinære foranstaltninger. Derfor erklæres det, at hele Nordsjøen blir at betragte som militært omraade, og paa dette omraade vil alle handelsfartøier og fiskefartøier bli utsat for de største farer fra utlagte miner og fra krigsskibe, som dag og nat vil søke efter mistænkelige skibe. Det meddeles, at alle skibe, som efter 5te november passerer en linje trukket fra Nordsidan av Hebriderne til Island, vil gjøre dette paa egen resiko. Endelig tilføies det, at alle skibe som skal til Norge, Østersjøen, Danmark eller Holland, henvises til at gaa gjennem Den engelske Kanal og Strædet ved Dover, derefter langs Englands østkyst til Farne Island og derefter over til Lindesnæs fyr. Det tilføies, at om skibene bare avviker nogen faa - engelske - mil fra opgivet kurs, kan det faa skjæbnesvangre følger.

Mot denne engelske note protesterte den norske regjering den 5te november og fremholdt herunder, hvorledes retten til frit hav av alle nationer har været betragtet som et av de største goder som er sikret ved international ret. Den norske regjering henstiller sluttelig til den britiske regjering at overveie denne sak engang til.

Det var imidlertid ikke klart, hvad England mente med sin note av 2den november. Var det meningen at England vilde legge miner ut mellem Hebriderne og Island? Ganske vist er vandet for dypt for forankrede miner, og det var neppe tænkkelig at England vilde gaa til den for dens egen skibsfart saa farlige foranstaltning at legge ut flytende miner. Men den britiske minister svarte paa min forespørsel, at man maatte gaa ut fra den mulighet, at der blev utlagt miner, og i ethvert fald vilde engelske krydsere føre et skarpt opsyn. Ved et møte av sjøfartsinteresserte som i de dage holdtes i utenriksdepartementet, fremholdtes sterkt vanskelighetene

og farerne ved at følge den anviste kanalvei med tyske miner paa den ene side og paa den anden side det vanskelige farvand langs Englands østkyst, hvor alle fyre er slukket. Den norske amerikalasje erklærte straks, at den ikke vovet at ta resikoen ved at la Kristianiafjord og Bergensfjord gaa den vei. Den norske regjering gjorde da kraftige forestillinger hos den britiske regjering for at faa angit en sikker rute nordenfor Skotland for disse to passagerskibe. Dette lykkedes ogsaa efter nogen dages forløp. Efter senere henvendelse fik vi ogsaa rute angit for Mexikolinjen med alle de av den leiede skibe, derpaa for Svithunlinjen og endelig for vore seilskibe. Det viste sig altsaa, at nogen spærring av linjen Hebriderne til Island egentlig ikke kan siges at ha fundet sted. Miner er ikke blit lagt ut paa den strækning. Seilskibe, som skal krydse sig frem, kan jo ikke holde en bestemt rute. Men hele forholdet er noget ubestemt. Englands mening er at skibene fra Nordsjøen til Amerika, forsaavidt de gaar nordenfor Skotland baade for øst- og vestgaaende skal anløpe Kirkwall. Men det paasees ikke at dette overholdes. Mange gaar den rute uten anløp av Kirkwall. Mot vor fiskerflaates bevægelser er der ingen protest kommet. Jeg bortser fra, at det ikke tillates fremmede fiskefartøier at gaa ind i engelske havne.

Naar England har villet regulere trafikken efter bestemte linjer og la skibene gaa ind til visitation i bestemte havner, saa er det for at føre kontrol med, at der ikke under nøitralt flag sker mineutlægning - det paastaaes, det skal være skedd - og dernæst for at hindre transit av varer til Tyskland. England fører sin kamp for at hindre tilførsel til Tyskland, og den fremgangsmaate som brukes er, at England, som jeg alt har pekt paa, stadig fører flere og flere varer paa kontrabandelisterne, og samtidig kræver garantier av de nøitrale lande for, at saadanne indførte varer ikke skal føres til Tyskland.

Jeg maa i denne forbindelse nævne vore norske eksportforbud. Vore eksportforbud gives, forat vi her i landet kan beholde de forraad vi har og hvad vi maatte komme til at importere. Men for England laa der i disse eksportforbud en garanti for, at vi ikke atter utførte de indførte varer. Englands bestræbelser har gaat ut paa at faa Norge til at gi eksportforbud for alle de varer som England sætter paa kontrabandelisterne, og dertil faa Norge til at love ikke at gi dispensationer, om vi end fastholder retten til at gi saadanne. Her staar vi ved et for vort næringsliv meget viktig punkt. Det er klart, at eksportforbud for varer vi selv har mangel paa, f.eks. korn og mel, kan vi uten vanskelighet gi. Men skal vi gaa til eksportforbud for de varer, som er opført paa Englands kontrabandelister, rammer det allerede nu flere av vore eksportartikler som svovelkis og kalksalpeter, og forskjellige andre kan snart komme til. Ved forskjellige av de eksportforbud som hittil er git i Norge, f.eks. eksportforbud for kobber, har vi forbeholdt os retten til at utføre det som er av norsk oprindelse. Saalænge dette

princip kan opretholdes, vil vi kunne gaa til eksportforbud uten at skade vor egen produktion; men der er fra engelsk side allerede paapekt, at naar vi avfatter vore eksportforbud paa denne maate, aapner vi os adgang til at eksportere hele vor egen produktion, mens vi kan indføre hvad der trænges til landets forbruk.

Der er ingen rimelighet i, at et nøitralt land som Norge skal formidle en stor ny transit til krigførende lande. Der har imidlertid paa dette punkt foreligget adskillige misforstaaelser. Det har saaledes fra engelsk side været paastaat, at der ogsaa via Norge har været transiteret betydelige mængder petroleum og kornvarer til Tyskland. Jeg har under krigens løp gjentagende gange hat anledning til at dokumentere for den engelske minister, at de engelske paastande har været ganske urigtige, og det viser sig jo ogsaa av de opgaver, som har været fremlagt fra provianteringskommissionen, at vor import av en række artikler som kornvarer, petroleum, kul o.s.v. ikke har været noget paafaldende stor i 1914 sammenlignet med 1913. Den sidste opgave, jeg har, er fra 15de januar - den er altsaa bare 2-3 dage gammel - og der har provianteringskommissionen regnet ut, at i alt har vi av kornvarer og mais i 1914 indført 418000 ton, mot i 1913 450000 ton, altsaa en noget mindre import, uagtet, som vi alle vet vor kornavl i 1914 var betydelig mindre end i 1913. Kul er der ganske vist kommet noget mere av, 2,2 millioner i 1913 mot 2,4 millioner i 1914. Koks er der ogsaa kommet noget mere av og likedan av petroleum. Men selvfølgelig har man lagt an paa høsten utover at skaffe sig saavidt store forraad som mulig. Ingen har jo kunnet vite, hvor længe sjøen skulde være aapen, hvor længe vi kunde ha uhindret trafik, saa det er let forklarlig, at det er blit noget mere end ifjor; men vor import i det store og hele er ikke blit noget væsentlig større. En ganske anden sak er, at vor import fra Amerika er steget betydelig; for selvfølgelig har vi ikke hat anledning til at faa vore mel- og kornvarer fra Tyskland og Rusland som før, og at importen fra Amerika derfor er steget i en betydelig grad, er en given sak. Naar man taler om omsætningens størrelse, maa man selvfølgelig ogsaa ta hensyn til en anden faktor, nemlig de meget høie priser, som vi desværre har iaar; det er ikke bare kvantumet, men ogsaa de høiere priser, som kommer til.

Jeg vil nævne en av vore næringsgrene, som allerede har bragt os nogen vanskeligheter og muligens vil bringe os endnu flere, det er vor hvalfangst. Da den tid nærmet sig, da man kunde vente, at vore hvalfangere skulde komme hjem med sine ladninger av hvalolje, underrettet det norske utenriksdepartement vor minister i London om, at han skulde meddele den engelske regjering, at disse fartøier ikke var utstyrt med almindelige skibspapirer, at de ikke hadde konnossementer ombord, at det var specielle forhold, som der gjorde sig gjældende; men vi henstillet til den engelske regjering at la skibene faa gaa allikevel uten disse papirer. Den engelske regjering svarte meget

imøtekommende, og de første ladninger, som kom, slap ogsaa frem uten nogen vanskeligheter. Men saa hændte det at et skip med en ladning hvalolje, som hadde ligget i Falmouth og derefter var gaat til Sandefjord, en tid derefter med hele ladningen gik til Lübeck. Denne sak gav anledning til et helt opstyr. Den engelske minister i Kristiania har sine hjælpere og hjælpers hjælpere, og alt, som sker, kan vi være rolig for blir meldt til ham og videre til den engelske regjering. Det blev meldt, at denne ladning var gaat like til Tyskland. Den engelske regjering satte undersøkelser igang for at bringe paa det rene, hvad man kunde bruke hvalolje til, og den kom til det resultat, at det var bedst, at Tyskland ikke fik noget av denne hvalolje, idet Tyskland naturligvis trængte fetstoff. Jeg vil forøvrig bemerke, at det enkelte skip, jeg nævnte, har ikke gjort noget, som i og for sig var galt eller unfair paa nogen maate. Det skip, som gik avsted til Lübeck, gik forinden England uttrykkelig hadde erklært at hvalolje var kontrabande, og der var fra utenriksdepartementets side gang paa gang spurt i England, om man betragtet hvalolje som kontrabande eller ikke. Greit svar fik vi ikke, før 9de december, og da var dette skip gaat. Men saa kom der 5 ladninger til, og saa sa England: Nei, stop, nu faar de ikke gaa, vi gir ikke koncessioner i engelske besiddelser til hvalfangst, forat Tyskland paa den maate skal faa sit fetstof. Og England har antydnet, at paa dette omraade vilde det arbeide sammen med Frankrike og Portugal. Dette, at disse ladninger, som laa i England for et halvt snes dage siden, ikke kom frem, førte til forskjellige vanskeligheter, blandt andet ogsaa til, at en stor fabrik i Fredriksstad maatte komme til at avskedige alle sine arbeidere. Det var et argument, som virket baade paa den engelske minister her i byen og paa den engelske regjering, saa man fandt at kunne slippe disse ladninger fri, idet England uttalte ønsket om, at dette fetstof ikke maate komme til anvendelse hos Englands fiender. Jeg nævner dette; for det er en meget stor og viktig sak. Vor hvalfangerflaate er nu bare begyndt at komme hjem, utover vaaren kommer mange flere skibe. Jeg vil peke paa dette, det vil avhænge av vore egne hvalfangere, hvorledes denne sak kommer til at utvikle sig videre. England vil vist ikke vige tilbake for at negte konsessioner, hvis ikke hvalfangerne nogenlunde retter sig efter det, som nu er sagt.

Der er, som man ser, vanskeligheter baade for vor import og for vor eksport; men hittil har jo i det store og hele vor omsætning kunnet gaa temmelig tilfredsstillende. Men vi maa ikke være blind for og ikke undervurdere den fare, som ligger i, at flere og flere av vore eksportartikler efterhaanden føres op paa kontrabandelisterne. Foruten den utvikling som jeg her har pekt paa, som er foregaaet paa handelens og sjøfartens omraade, har vi ogsaa paa vor lange kyst hat forskjellige begivenheter, som har fremkaldt en del folkeretslige spørsmal. Det hændte i høst at et engelsk dampskip

"Weimar" strandet utenfor Trondhjemsfjorden. Ombord var engelske officerer og marinesoldater, tilsammen 28; disse kom med dampskib ind til Trondhjem og efter artikkel 15 i 10de Haageroverenskomst skulde de bevogtes, saa de ikke paany kunne ta del i krigsoperationerne. Imidlertid fandt vi i forarbejderne til denne artikkel en bestemmelse om frigivelse i et særligt tilfælde, som passet saa godt paa det foreliggende, at vi fandt at kunne slippe disse folk hjem. Og vi hadde den tilfredsstillende at utenriksdepartementet i Berlin erklærte, at den keiserlige regjering ikke vilde protestere mot hvad vi hadde gjort, men henstillet til den norske regjering at sette igjennem, at tyske vernepligtige, som av Englænderne var tat tilfange paa norske skibe, maate bli frigit. Ogsaa i et andet tilfælde fik vi faktisk den tyske regjeringens medhold i vor opfatning. Et tysk skib gik fra Archangel før krigen brøt ut med kornladning for en engelsk havn. Skibet sneg sig imidlertid langs den norske kyst øiensynlig for at komme over til Tyskland, men i Larvik blev skibet beslaglagt av de engelsk-franske ladningseiere. Den tyske minister forlangte energisk, at den norske regjering skulde ophæve beslagleggelsen. Dette fandt vi ikke at kunne gjøre, uagtet ministeren talte baade om brud paa neutralitet og uvenlig handling. Efterat saken forelaa helt oplyst i utenriksdepartementet i Berlin, har vi aldrig hørt mere om den.

Til Trondhjem kom der i høst et stort handelsskib "Brandenburg" med bl.a. 5000 tons kul og provisioner. I Trondhjem blev indtat nogle hundrede tons fersk vand. Dette var altsaa netop samme slags ladning som fra forskjellige amerikanske havne er bragt ut til den tyske flaate i Atlanterhavet og hvortil ogsaa ad omveie og uten redernes vilje og billigelse er forsøkt brukt norske skibe. Det kunde ikke være tvil om, at dette var et transportskib som skulde til den tyske marine og der kunde opstaa forskjellige vanskelige spørsmal, om skibet kunde gaa eller ikke. Men kapteinen hadde heldigvis konsigneret kulladningen til Bergen og Trondhjem. Derved kom dette ind under vort eksportforbud og skibet maatte bli liggende i Trondhjem.

Den 16de november kom hjelpekrydseren "Berlin" ind til Trondhjem. Den oplyste at ha kjedelskade og ansaa sig i havsnød. Spørsmålet var imidlertid efter artikkel 17 i 13de Haagerkonvention, om skibet var manøvreedygtig, og da kommanderende admiral erklærte det for manøvreedygtig, blev det stillet valget mellem at gaa inden 24 timer eller desarmere. Skibet valgte det sidste og besætningen blev da interneret. Det heter jo i bestemmelsen, at naar et krigførende skib tilbakeholdes, skal officerer og besætning tilbakeholdes; men saa tilføies det, at officererne kan sættes i frihet, naar de gir sitt æresord paa ikke at forlate det nøytrale land. Men saadant æresord har officererne ikke villet gi. De har den opfatning, at deres æresord tilhører keiseren, og de er ikke berettiget til at gi saadant æresord. Da dette skib

skulde desarmeres var det noget nyt i vort land. Vi konfererte med store protokoller fra de forskjellige Haagerkonferencer, men fandt intet om, hvorledes det foregaar. Vi maatte da, marinen og utenriksdepartementet, opsætte et reglement for dette, og vi blev enig om den maate som vi syntes kunde være rimelig.

Jeg har pekt paa forskjellige vanskeligheter vi har hat, og jeg kunde holde paa i det uendelige; der har været en række av den slags tilfælde, som jeg har pekt paa.

Jeg vil imidlertid ikke slutte disse bemerkninger uten at tale lidt om utenriksdepartementets arbeide i disse maaneder. Det var en selvfølge at departementets arbeide maatte stige voldsomt, og det har vist sig at f.ex. indkomne ekspeditioner i de 5 forløpne krigsmaaneder har været praktisk talt dobbelt saa mange som i de tilsvarende maaneder i 1913. I august 1913 hadde vi ca. 1600, i august 1914 hadde vi ca. 3 200. I december var stigningen endnu større. Departementets telegrafutgifter var for maanederne januar - juli gjennemsnittlig 6 à 700 kr. pr. maaned, men steg i august til 8 620. For de fem maaneder august-december 1913 var telegrafutgifterne 3 300 kroner og for disse fem krigsmaaneder i 1914 kr. 30 135. Jeg skal til Stortingets trøst oplyse, at en hel del av disse penge faar vi tilbake spesielt fra vore skibsredere, for hvem en hel del av disse telegrammer er sendt. Jeg nævner disse tal for derigjennem at karakterisere den forøkelse, som har fundet sted i departementets arbeide. Departementets funktionærer har arbeidet saa meget som de har kunnet, og jeg maa si, at de har gjort et godt arbeide. Likesaa er der ved flere av vore legationer - naturligvis i forskjellig grad - blevet utført et overordentlig stort arbeide. Jeg vil eksempelvis nævne disse dispensationsandragender som vi sender for at faa tilladelse til at faa varer til Norge trods utførselsforbud i andre lande. Av saadanne andragender har vi til Berlin sendt mellem 7 à 800 og omtrent halvparten saa mange til London. Vore legationer og nogle av vore konsulater, spesielt i Newyork, har i denne tid hat et kolossalt arbeide. Men jeg vil benytte anledningen til at sige, at i dette store arbeide, departementet har hat, er vi fra alle kanter, fra vore skibsredere, fra vore industridrivende og handlende, blit møtt med imødekommenhet og velvilje overalt. De har alltid staat parat med al den hjelp, de har kunnet skaffe os.

Jeg vil nu sige et par ord om vort forhold til vore nabolande. Som Stortinget bekjendt blev der den 8de august ifjor undertegnet en avtale mellem den norske og den svenske regjering angaaende nøitralitetens opretholdelse m.v. Under de vanskeligheter, som like fra krigens begyndelse har foreligget for den nøitrale handel og skibsfart, har der hyppig været utvekslet meninger mellem de nordiske landes utenriksdepartementer, og dette førte bl.a. til, at der under 13de november blev levert likelydende protestnoter i Kristiania, Stockholm og Kjøbenhavn til ministrene for England, Frankrike, Tyskland

og Rusland. Noten er offentliggjort og vil være Stortingets medlemmer bekjent. Jeg skal bare minde om, at i noten fremholder regjeringerne betydningen av at opretholde folkerettens prinsipper. Der pekes paa, at de nøytrale har grund til at beklage sig, idet man fremhæver den ved utlægning av miner fremkaldte fare; der pekes paa retten til frit hav, klages over de innskærnkninger, som gjøres, og de forandringer, som foretages i kontrabandebestemmelser.

Dette mellem de tre nordiske lande stadig fortsatte samarbeide førte sluttelig til møtet i Malmø den 18de og 19de december. Det var den svenske konge, som inviterte til dette møte; dette maatte derfor holdes i Sverige, og naar Malmø blev valgt som sted, var det, fordi man fandt det rimelig at holde dette møte utenfor landets hovedstad. Møtet blev aapnet formiddagen fredag den 18de december av kong Gustav, hvorefter kongerne Haakon og Kristian svarte. Der fremlagdes fra svensk side en fortegnelse over de spørsmåal, man ønsket at behandle, og efter foranledning fra norsk side blev der tilføiet nogen flere ting paa listen. De tre utenriksministre arbeidet tillikemed en funktionær fra hvert utenriksdepartement fredag formiddag og eftermiddag samt lørdag formiddag. Endelig lørdag eftermiddag fandt avsluttende møte sted mellem de tre konger og de tre utenriksministre. Der blev i dette møte vedtat besvarelser til de opstillede spørsmåal, og jeg skal her i sin helhet lægge frem disse spørsmåal og disse svar. Jeg skal først læse alle spørsmåal op, det som altsaa ble fremlagt til forhandling:

Punkt 1. Yderligere foranstaltninger i anledning av den fælles protestnote saafremt svar uteblir eller ikke er tilfredsstillende.

Punkt 2. Stilling til spørsmålet om krigførende magters krav paa garantier mot endelig fiendtlig destination.

Punkt 3. Eksportforbuds anvendelse paa forskjellig slags transit.

Punkt 4. Stilling til spørsmålet om foranstaltninger til lettelse av transit mellem allierte via en eller flere av de nordiske lande, eller fra et nordisk land via et andet til et krigførende land.

Punkt 5. Stilling til spørsmålet om forbud mot transit av kontrabande eller visse arter derav.

Punkt 6. Samarbeide til opnaelse av overensstemmende reglementer om konvoi.

Punkt 7 a. Samarbeide til opnaelse av overensstemmende reglementer om avvæbning og internering.

Punkt 7 b. Stilling til spørsmålet om tilfangetagelse av reservister som tilhører krigførende magter og befinner sig ombord paa nøytrale fartøier.

Punkt 8. Spørsmålet om overgang av fiendtlig fartøi til nøytralt flag.

Punkt 9. Foranstaltninger til gjensidig meddelelse av krigførendes henvendelser med hensyn til handel og sjøfart samt av svar paa saadanne henvendelser.

Punkt 10. Spørsmål om samarbeide angaaende opsyn med spioner og angaaende kontrol med telegram- og telefonkorrespondanse.

Punkt 11. Former for lettelse av fortsatt samarbeide, eksempelvis møter mellom statsministrene, utenriksministrene eller særlig opnævnte repræsentanter.

Punkt 12. Kommuniké til pressen.

Punkt 13. Notifikasjon til fremmede magter.

De svar, som blev vedtat, er følgende; jeg maa vel læse punkt for punkt, baade spørsmål og svar:

Punkt 1. Yderligere foranstaltninger i anledning av den fælles protestnote saafremt svar uteblir eller ikke er tilfredsstillende. - Man blev her enig om at sige: "Man er enig om at gjenopta de fælles overveielser naar spørsmål opstaar om at træffe foranstaltninger som den avgivne protestnote maatte gi anledning til."

Til punkt 2, stilling til spørsmålet om krigførende magters krav paa garantier mot endelig fiendtlig destination, punkt 3, eksportforbuds anvendelse paa forskjellig slags transit, og punkt 9, foranstaltninger til gjensidig meddelelse av krigførendes henvendelser med hensyn til handel og sjøfart samt av svar paa saadanne henvendelser, blev der svart under et: "For at fremme en ensartet holdning overfor krav fra de krigførende magters side med hensyn til de emner paa handelens og sjøfartens omraade som omhandles i punkterne 2 og 3 er man enig om at holde hverandre underrettet om saadanne henvendelser og først svare paa disse efter samraad."

Til punkt 4, stilling til spørsmålet om foranstaltninger til lettelse av transit mellom de allierte via en eller flere av de nordiske lande, eller fra et nordisk land via et andet til et krigførende land, og punkt 5, stilling til spørsmålet om forbud mot transit av kontrabande eller visse arter derav, blev der svart under et saaledes: "I disse spørsmål foreligger enighet mellom Norge og Sverige om at der bør gaa forhandlinger mellom dem forut for indrømmelse i et av disse lande av lettelser ved transit - særlig mellom allierte lande - som likeledes berører det andet av disse to lande."

I forbindelse hermed har man anset det for hensigtsmæssig at opta til fælles overveielse spørsmålet om forbud mot transit av kontrabande eller visse arter derav.

Saafremt en lignende interesse skulde gjøre sig gjældende for Danmarks vedkommende, skal dette land ha sin oppmerksomhet henvendt paa hvad der i denne henseende er sagt angaaende Norge og Sverige.

Punkt 6: Samarbeide til opnaaelse av overensstemmende reglementer om konvoi, og punkt 7 a: Samarbeide til opnaaelse av overensstemmende reglementer om avvæbning og internering, blev besvaret under ét saaledes: "Man er enig om, at utkast til reglementer om konvoi og om avvæbning og internering som nogen av de tre lande maatte utarbeide tilstilles de øvrige lande."

Til punkt 7 b: Stilling til spørsmålet om tilfangetagelse av reservister som tilhører krigførende magter og befinner sig ombord paa nøytrale fartøier, blev der svaret: "Hvis der opstaar spørsmål angaaende krigførende magters undersætter som befinner sig paa nøytrale fartøier og tages tilfange, fordi de formodes at skulle brukes til militærtjeneste, bør stillingen til saadanne spørsmål tages under fælles overveielse."

Til punkt 8: Spørsmålet om overgang av fiendtlig fartøi til nøytralt flag, blev der svaret, at "man ansaa det for ønskelig at dette spørsmål blev optat til en mere detaljert fælles overveielse end der paa møtet var anledning til."

Punkt 10: Spørsmål om samarbeide angaaende opsyn med spioner og angaaende kontrol med telegram- og telefonkorrespondanse, blev besvaret saaledes: "Man anser det for ønskelig at de tre lande saavidt mulig gir hverandre forutgaaende underretning om nye bestemmelser som de maatte utfærdige i disse emner."

Til punkt 11: Former for lettelse av fortsat samarbeide, eksempelvis møter mellem statsministrene, utenriksministrene eller særlig opnævnte representanter, blev det svaret: "Man er enig om at samarbeidet paa den angivne maate skal fortsættes."

Punkt 12: Kommuniké til pressen:

"Man blev enig om avfatning av et kommuniké til pressen" - som Stortingets medlemmer vil ha set.

"Man blev likeledes enig om at meddele legationscheferne akkreditert i de tre lande saavel kommunikéet som indholdet av denne promemoria forsaavidt angaar punkterne 2 og 3."

Altsaa, punkterne 2 og 3 angaar jo vor stilling til spørsmålet om krigførende magters krav paa garantier mot endelig fiendtlig destination og eksportforbuds anvendelse paa forskjellig slags transit, og her var det altsaa svaret, at man var enig om at holde hinanden underrettet om saadanne henvendelser og først svare paa disse efter samraad. Vi har altsaa meddelt de utenrikske ministre, at disse tre lande er enig om paa dette punkt at meddele hinanden, hvad der foregaar, og saa faar hvert land derefter gjøre, hva det selv synes. Vi har nemlig hat den følelse, at enkelte av de krigførende magter har optraadt saaledes likeoverfor disse tre nøytrale lande, at de har villet puffe det ene land først og faa det ene land til at gaa ind paa det og det, og saa kommer de til de to andre og siger: Nu har land nr. 1 gaat ind paa det, og nu maa dere gjøre det ogsaa - altsaa bruke det ene land som bråkstang likeoverfor det andet. For at forhindre det blev vi enig om at underrette hinanden om, hvad der foregaar.

Hvad jeg her har fremlagt er hele resultatet av Malmømetet. Det er nævnt, at der skulde være undertegnet noget. Der er ikke foregaaet egentlig nogen undertegning; men denne promemoria, hvorav jeg her har en avskrift, var altsaa færdig utarbeidet i Malmø, og de tre

utenriksministre skrev sine navne ovenover denne promemoria, for derigjennem at ha et dokument, som viste, hvad der er foregaat; men nogen undertegning av nogetsomhelst andet dokument har ikke fundet sted. Man kan naturligvis sige, at det vi er kommet tilbake fra Malmø med, er ikke noget stort og glimrende resultat, og det var vel heller ikke at vente, at det saa skulde bli, og naturligvis, vi var jo heller ikke - ikke jeg for min del ialfald og ikke de andre utenriksministre heller - bemyndighet til at gaa til nogen avtaler i kapitler og paragrafer o.s.v. Det store ved møtet var efter min mening, at de tre nordiske lande har herved end mere understreket sit ønske om at bli nøitrale. Og man har likeoverfor de krigførende magter vistnok ogsaa kunnet vise paa denne maate, at det ikke vil lykkes nogen av de krigførende magter at rive til sig noget enkelt av disse lande. Det er disse landes mening at staa samlet helt ut nøitrale, og en understrekning av det har dette møte i Malmø været. Og det at komme sammen og snakke om disse vanskeligheter, som vi har hat i disse maaneder, og som naturligvis har været noget paa samme maate for de andre lande som for Norge, det har naturligvis hat sin store betydning; og rent i praktisk kommerciel og maritim henseende mener jeg, at det har sin store betydning, at vi har hat dette møte, og det kan ha sin praktiske nytte for fremtiden, at vi arbeider paa den maate, som her er begyndt. Men andet eller mere end det, som her er fremlagt, findes der ikke fra dette møte.

Jeg vil tilslut sige et par bemerkninger om en ting, som naturligvis interesserer alle mennesker nu for tiden, og det er muligheten av en fredsslutning. Der er naturligvis til den norske regjering kommet forskjellige henvendelser om, at man skulde interessere sig for det, og jeg kan forsikre, at det er ikke mangel paa interesse, som har gjort at vi ikke har kunnet foreta noget direkte skridt i den retning. Naturligvis blev det ogsaa underhaanden nævnt i Malmø, men noget skridt kunde vi desværre ikke gjøre den gang. Nyttig kan det muligens være, at de 3 nordiske lande nu paa en maate staa sammen, og muligens kan det aapne adgangen til samarbeide ogsaa med andre nøitrale magter, naar den tid kommer, at der kan gjøres noget for en fredsslutning. Endnu er desværre tiden ikke kommet. Men jeg vil dog peke paa, at den norske regjering hele tiden har hat sin opmerksomhet henvendt paa, hvad der kunde gjøres, og jeg vil i forbindelse hermed nævne, hvad vi allerede den 1ste oktober skrev til minister Bryn i Washington. Vi vet alle, at præsident Wilson i Amerika har uttalt sin interesse for at gjøre noget for at faa fred i Europa, men heller ikke for ham er det hittil lykkedes at utrette noget. Den 1ste oktober skrev utenriksministeren til minister Bryn i Washington:

"Til Deres underretning har jeg den ære at meddele:

I ledende særlig fredsinteresserte kvindekredse herhjemme drøftes den tanke, hvorvidt der ikke fra norsk

side bør indledes et arbeide til opnaaelse av samvirken fra norsk og amerikansk officielt hold til fremme av fredsslutning mellem de stridende magter.

Jeg anser det ikke utelukket, at der under krigens forløp kan fremby sig en leilighet for Norge til at yde sin medvirken til fredens gjenoprettelse. At Norge i saa fald griper leiligheten, vil stemme fuldt ut med Norges nøytrale stilling og den stilling det alltid har indtat i det internationale fredsarbeide. Det norske utenriksstyre vil ogsaa med den største opmerksomhet følge begivenheternes gang med muligheter som omhandlet for øie. Paa den anden side er jeg imidlertid av den mening, at der for tiden ikke er anledning til at foreta noget fra norsk officielt hold."

Jeg vil ha anført dette for at peke paa, at vi har hat vor opmerksomhet henvendt paa dette store spørsmaal allerede i lang tid, men jeg maa desværre si, at jeg tror ikke, tiden er kommet til at foreta noget fra officielt norsk hold.

Michelet: Jeg er noget usikker med hensyn til hvorledes Stortingets stilling i dette øieblik er - hvorvidt den meddelelse, som utenriksministeren her har git, vil bli oversendt til en komite eller ikke. Jeg gaar i hvert fald ut fra, at den del av utenriksministerens redegjørelse, som omhandler det, der passerte i Malmø, vil bli oversendt enten konstitutionskomiteen eller protokolkomiteen til behandling. Ut fra den antagelse, at saa vil bli forholdt, vil de bemerkninger, som jeg her vil fremkomme med, kun bli av en rent foreløbig art.

Hvad jeg først vil si, er, at den stilhet, som har raadet i denne sal nu i en time - en for denne sal usædvanlig stilhet - danner vidnesbyrd nok om, med hvilken interesse vi har paahørt utenriksministerens redegjørelse. Denne redegjørelse indeholdt, saavidt jeg har oppfattet det, et baade og - baade det, som var godt og det, som var mindre godt. Til det som var godt vil jeg ubetinget henregne kongemøtet i Malmø. Det danner i og for sig uttryk for en forbedring i forholdet mellem Nordens lande, som vel de færreste av os for nogen aar tilbake hadde kunnet drømme om, og de opplysninger, som den ærede utenriksminister gav om dette møtes karakter, gjør det efter min mening til en begivenhet i Nordens historie. Naar den ærede utenriksminister sa, at resultaterne av dette møte ikke just var saa store og saa særdeles glimrende, saa vil jeg for mit vedkommende si, at jeg i den uttalelse vil se en beskedenhet, som vi visselig alle vil forstaa at vurdere. Noget andet eller noget mere end det, som der er opnaaet, kunde man vel vanskelig vente. Jeg konstaterer - og jeg gjør det med tilfredshet - at der efter utenriksministerens uttalelse ikke har været truffet nogen avtale dernede, som paa nogen maate kan influere paa vort lands utenrikske politik fremover. Forsaavidt der er ført nogen protokol, gaar jeg ut fra, at den enten vil bli

oversendt konstitutionskomiteen eller til den anden komite, som jeg talte om.

Jeg vil dernæst si, at jeg finder det overmaade betimelig og paakrævet, at den norske regjering har skredet ind til beskyttelse av den norske sjøfart og den norske handel, og at den har protesteret mot de overgrep, som her har fundet sted. Jeg legger til, at det visselig vilde ha vakt almindelig harme, om saa ikke var skeet, og jeg haaber, det er gjort i saa energiske uttryk, som forholdene tillater. At denne vor regjerings optræden er blit forstærket ved Sveriges og Danmarks enslydende erklæringer, er selvfølgelig noget, som vi alle maa hilse med glæde. Jeg ber den ærede utenriksminister ha sin opmerksomhet henvendt paa, om ikke kooperationen maaske kunde gjøres noget større og ringen av de i fællesskap optrædende magter noget videre.

Jeg ser av utenriksministerens uttalelser at vor stilling vel i dette øieblik maa betegnes som ganske vanskelig; hvorvidt nogen sterkere ord bør brukes, skal jeg ikke kunne si. Men jeg savnet en ting i den ærede utenriksministers uttalelse, og det var en skarp, bestemt formulert opfatning av, hvorledes den ærede utenriksminister i virkeligheten oppfatter vor situation i dette øieblik. Ser han pessimistisk paa den, eller ser han ikke pessimistisk paa den? Og er han bekjendt med noget faktum eller noget forhold eller nogen kjendsgjerning, som kan antages at ville faa skjæbnesvangre eller uheldige følger for os? Jeg mener, at en bestemt uttalelse fra den ærede utenriksminister om dette punkt er saa meget mere ønskelig, som han ikke har fundet det paakrævet at tilkalde repræsentanter fra nogen av de andre politiske partier til raadslagning med sig. Jeg vilde som sagt være forbunden, om den ærede utenriksminister uforbeholdent ville fremholde sin opfatning av vor stilling i øieblirket, og om han mener, der kan være nogen fare eller nogen sandsynlighet for, at vi kunde bli trukket nærmere ind i den store og forfærdelige krig som nu foregaar. Jeg vil i denne forbindelse ogsaa faa lov at henstille til den ærede utenriksminister at uttale sig om en anden ting. Det er virkelig den svenske trontale, som har foranlediget, at jeg fremkommer med det. I den svenske trontale staar der omtalt en overenskomst, som er avsluttet med Norge. Jeg vil spørge den ærede utenriksminister: Hvad ligger der egentlig i dette? Hvor meget eller hvor litet ligger der bak det kommuniké, som i august maaned utgik? Den ærede utenriksminister vil vite, at dette er et spørsmål, som har optat sindene i ganske betydelig grad, og forsaavidt den ærede utenriksminister ser sig istand til offentlig at uttale sig om disse ting, saa tror jeg, at almenheten vilde sette overordentlig megen pris paa det.

Jeg vil dernæst med præsidentens tillatelse faa lov til at komme ind paa og uttale mig litt om et par andre forhold. Jeg vilde gjerne benytte den anledning, som her er mig git, dels fordi at de ting jeg vil berøre bedst

behandles eller rettere sagt korrektest behandles for lukkede døre, og dels fordi det er mig om at gjøre at markere - og jeg ber den ærede utenriksminister merke sig dette - fordi det er mig om at gjøre at markere, at jeg her ikke agter at drive partipolitikk og ikke paa nogen maate vil svække den ærede utenriksministers autoritet. Jeg understreker dette endnu engang.

Den ærede utenriksminister uttalte, at hans underordnede i departementet efter hans mening hadde gjort et stort og meget godt arbeide. Jeg har for mit vedkommende ingen anledning til at kunne bedømme det; men der er en ting, som jeg vil henlede den ærede utenriksministers opmerksomhet paa, og det er at han indskjærper sine folk, at de viser mere forsigtighet og mere omtanke ved formuleringen av forskjellige cirkulærer og henvendelser, som utgaar fra det ærede utenriksdepartement. Jeg mener, at en flerhet av de cirkulærer som er utgaat er meget uheldig avfattet, og dette faar forsaavidt en sterkere følge, som Norsk Telegrambyraa paa dette punkt har vist en hartad utrolig letsindighet, og har behandlet disse dokumenter paa en mate, som jeg tror fortjener en skarp dadel og paatale ogsaa fra regjeringens side. Saavidt jeg har forstaat, er forholdet dette, at utenriksdepartementet tilstiller Norsk Telegrambyraa sine konfidentielle meddelelser til pressen, og det sigter ikke dem, hvem det skal sende disse dokumenter til, paa den fornødne maate. Det sender dem - hadde jeg nær sagt - til like og ulike og næsten til enhver, som er abonnent i Norsk Telegrambyraa, og de kommer derfor ogsaa legationerne ihænde. Jeg har her et cirkulære konfidentielt til pressen. Det er datert 22de oktober og lyder saa: "Utenriksdepartementet tillater sig indtrængende at henstille til pressen ikke at omtale transport gjennom Norge av militære fra de krigførende lande." Jeg er sikker paa, at den ærede utenriksminister vil være enig med mig i at dette cirkulære er overmaade uheldig avfattet. Det gir jo indtryk av, at vi overhodet tillater transport gjennom Norge av militær fra de krigførende lande, og at vi tillater troppetransporter, slig at Norge saa at si er en alfarvei, som ligger aapen for den slags trafik. Om dette cirkulære vet jeg med positiv bestemthet, at det er ialfald i enkelte legationers besiddelse. Som et andet eksempel paa, hvorledes telegrambyraaet eller andre behandler departementets cirkulærer vil jeg nævne et cirkulære av 5te oktober 1914; det lyder saa: "Privat til redaktionen. Utenriksministeren anmoder om, at et engelsk krigsskips ankomst til Tromsø ikke maa bli omtalt i avisen." Dette cirkulære blev opslaat paa børsen og i Kristiania handelsstand, hvor konsuler og fremmede agenter har sin gang ut og ind. Jeg nævner et andet cirkulære, det er undertegnet av socialdepartementets ærede chef; det begynner saa: "Utenriksdepartementet foreslaar av hensyn til England forbud mot utførelse av kobbermetal." Jeg tror utenriksministeren vil være enig med mig i, at det er

meget uheldig, at et enkelt land saaledes paaberopes som det, der har git foranledning til et av vore utførselsforbud. Jeg kan ialfald tænke mig situationer, hvor socialministeren og utenriksministeren vilde kunne si til sig selv: Gid vi aldrig hadde utsendt et saadant cirkulære. Det, som jeg her har nævnt - og som jeg understreker, at jeg ikke har nævnt for paa nogen maate at gjøre sensation - vil formentlig tilstrækkelig motivere den henstillen, jeg har gjort om, at der vises større forsigtighet ved behandlingen av denne slags cirkulærer.

Den ærede utenriksminister kom i sit foredrag ind paa vore eksport- og importforhold, og jeg gaar ut fra, at der vil bli anledning til senere nærmere at komme ind paa disse saa alvorlige ting. Her skal jeg kun fremholde et par mere formelle betragtninger maaske. Hvad angaar importen, saa har - som den ærede utenriksminister gjorde opmerksom paa - England i sin svarnote til Amerika trukket frem den norske import fra Amerika og akcentuert denne imports sterke vekst i løpet av den sidste tid. Det engelske utenriksdepartement trak i denne forbindelse ogsaa den svenske og den danske import ind, og det stiller alle disse tre landes import paa like fot, behandler dem under ett. Jeg har seet, at saavel den svenske som den danske utenriksminister har ilet med at uttale sig om disse forhold og søkt av avsvække deres betydning. Jeg har ikke seet, at den norske utenriksminister har gjort noget tilsvarende for Norges vedkommende, og jeg vil henstille til den ærede utenriksminister, at han benytter den første anledning, den første leilighet som maa gives ham, til at gjøre det. Hvad nu angaar vore eksportforhold, saa har regjeringen, saavidt jeg har forstaaet det, rettet en indtrængende henstillen, en indtrængende anmodning til pressen om ikke at omtale disse ting. Paa samme tid utgaar der imidlertid officielle opgaver fra den norske administration, som indeholder de selvsamme opgaver, som man mener, at pressen ikke bør omtale, og som man formener den at berøre. Jeg sigter her til Meddelelser fra det statistiske centralbureau. Den sidste opgave, vi har er fra oktober maaned, og den indeholder efter min mening en del ting, som er ganske opsigtvækkende. Jeg skal ikke her kommet noget nærmere ind paa det - det vilde ved denne leilighet visselig føre for langt. Av petroleum og benzin er der i oktober utført over 86 000 kgr., av fede olier og diverse 38 000 kgr. o.s.v. Der er av et stof, som heter natriumnitrit utført ganske betraktelige kvanta. Det er et stof, som, saavidt jeg vet, brukes til sprængstoffer. Og av træmel, som vist brukes til at lave skytebomuld av, har eksporten tiltat betydelig. Jeg mener med andre ord, at dette er et dokument, hvorav der visselig kan trækkes visse slutninger, og jeg har ment at burde henlede den ærede utenriksministers opmerksomhet paa det, hvorvidt han mener, det er korrekt og opportunt, at disse opgaver fremkommer paa samme maate, som de tidligere er fremkommet. Jeg er fuldt opmerksom paa, at dette er et

overordentlig vanskelig og indviklet spørsmål, og at der taler ting for og taler ting mot; men jeg har anseet det som min pligt ved denne leilighet at henlede utenriksministerens oppmerksomhet paa det og faa hans uttalelse for Stortinget desangaaende.

Det paastaaes i denne forbindelse, at utenriksministeren selv skal tilstille det engelske utenriksdepartement maanedlige opgaver over eksporten til Sverige f.eks. det, som passerer over jernbanen dit. Hvis det er saa, skal jeg foreløbig kun derom si, at jeg skulde ha ønsket, at det ikke hadde været saa. Jeg skal indskrænke mig til disse bemerkninger.

Utenriksminister Ihlen: Jeg fik først høre en bebreidelse for, at jeg ikke hadde ilet med at gi meddelelse til England - skulde det vel være - i anledning av det, som er foregaat nu mellem England og Amerika. Der hadde den svenske og den danske utenriksminister ilet - den norske ikke. Det endte med, at jeg fik en bebreidelse for, at jeg hadde avgitt maanedlige opgaver, siges der, til den engelske regjering. Dette er at sette saken ganske paa hodet. Jeg har ilet, ikke én, men mange gange i alle disse krigsmaaneder for at komme med korrekte opplysninger, ikke alene til den engelske minister, men ogsaa til de andre ministre og til vore ministre i utlandet, og naar denne antydning fremkommer, at jeg hver maaned skulde gi opgaver til det engelske utenriksdepartement over vore transitforhold, saa er det ikke tilfældet. Men jeg skjønner, hvad det er, som er skedd. Jeg nævnte det i de ord jeg sa her før idag, at England er gang pa gang kommet med urigtige opplysninger. Ihøst kom minister Findlay til mig og sa: Ja, nu vet vi det; der kommer store kornladninger til Trondhjem, og de gaar over Merakerbanen gjennom Sverige og videre til Tyskland. Der transiteres korn paa den maate i stor utstrækning. Der er selvfølgelig ikke et sandt ord i det. Hvad gjorde jeg da? Jeg forlangte av vort jernbanevesen at faa for de uker, som dengang var gaaet, en fuldstændig statistikk over vor transit av alle varer, og da jeg hadde faat den statistikk, gik jeg den igjennem, og saa sa jeg til den engelske minister: "Her har De hele historien; De kan faa det paa norsk - De har jo en mand paa Deres kontor, som kan norsk. Her ser De opgaver over alt hvad vi har sendt. Men saa skal De ogsaa til gjengjæld meddele den engelske regjering hva der er den sande sammenheng." Det har jeg gjort: Jeg har gjort det to ganger sogar. Jeg staar ved hvad jeg har gjort, og jeg tror ikke jeg her i Stortinget bør bebreides at jeg det har gjort.

Saa gav den ærede repræsentant et længere belærende kursus til os om hvorledes vi skulde optræ mot telegrambyraet. Ja, det kunde været meget hyggelig om vi hadde faat det for lang tid siden. Det er nemlig riktig at telegrambyraet har optraadt uforsigtig med meddelelser det har faat fra utenriksdepartementet, og jeg har derfor ogsaa for længere tid siden git den bestemmelse, at de

konfidentielle meddelelser som sendes til pressen, skal gaa i lukket konvolut til hovedredaktøren for hver avis. Det er alt gjort. Jeg skal indrømme at telegrambyraet ikke har optraadt heldig.

Saa omtalte den ærede repræsentant cirkulære fra departementet, hvor det stod at man anmodes om ikke at omtale transport av tropper. Ja, det er sørgelig at hverken den ærede repræsentant eller jeg har det "Morgenblad" hvortil det der er sigtet. Der stod nemlig en røverhistorie i "Morgenbladet" om morgenen, at der var kommet saa og saa mange tropper; de var kommet fra den vestlige krigsskueplads, og nu skulde de ad denne vei, over Norge og Sverige, drage til den østlige skueplads; det var russere, og det var over 100 av dem, og de var ogsaa tildels i uniform. Øieblikkelig da dette kom, kom naturligvis den tyske minister i utenriksdepartementet og sa: Her er troppetransporter; sørg for at de sættes fast, at de blir internert her i Norge, og blir her til krigen er slut. Vi maatte da undersøke det, lot undersøke gjennom politiet hvad dette var, og det viste sig at det var bare noget sludder, hele historien. "Morgenbladet" tok hele historien i sig om aftenen, men fremholdt at det var et par som hadde været saaret; man kunde føle kulerne paa læggene, stod det, eller noget saadant. "Morgenbladet" erkjendte at 100 var det ikke; men noget blev da igjen. Nu, saarede har vi lov til at transportere, saa det gjør ingenting. Men jeg skal bare fortælle hvad vi har hat for vanskeligheter i utenriksdepartementet netop med det cirkulære som den ærede repræsentant citerte, hvor vi, efterat dette hadde staat omtalt i "Morgenbladet" om disse transporter, skrev fra utenriksdepartementet til aviserne: Vær saa snild ikke at omtale troppetransporter i det hele tat. Naar man vil lægge deri at det skulde være tillatt at føre tropper, er det noksaa eiendommelig. Men det viste sig desværre der at alle redaktioner ikke oppførte sig rigtig bra. Saavidt jeg vet, staar det vist "konfidentielt til redaktionen" eller noget saadant paa det cirkulære, staar det ikke?

Michelet: Jo.

Utenriksminister Ihlen: Men allikevel var det folk i byen som fik se dette cirkulære, og saa blev de, som den ærede repræsentant, frygtelig angstelige for at utenriksdepartementet skulde gjort noget skrækkelig galt. Og en mand som i en redaktion hadde faat sig utlevert et eksemplar - det har jo ikke redaktionen lov til, naar det staar "konfidentielt til redaktionen" - blev aldeles forfærdet, da han fik se dette, og sa: Dette er jo casus belli, Tyskland kan komme til at erklære os krig. Og ikke nok med det! Man skulde jo tro, at naar manden trodde det var saa farlig, skulde han været forsiktig; men han sprang rundt og viste det til bokhandler dit og bokhandler dat og til en officer - jeg har hørt det av ham selv - og alle blev forfærdet. Tilslut kom han da til mig; det var en

som tvang ham op til mig; som tok fat i ham for det, og han mente da det skulde være saa farlig. Da min ekspeditionschef fik høre dette, hvad gjorde saa han? Han tok dette cirkulære og viste det til grev Oberndorff, hvem vi altsaa skulde faat krigserklæring fra. Men han tok det meget rolig og sa, at efter det som hadde staat i "Morgenbladet", var det meget rimelig at vi kom med dette. Saa ialfald den tyske minister har set det og har kanskje en avskrift av det ogsaa; men vi faar altsaa ikke krig av den grund. Men dette viser hvilke vanskeligheter man konstruerer os op her, som vi helst burde være fri for.

Det var forskjellige ting den ærede representant spurte om. Jeg vil først si angaaende møtet i Malmø, at jeg har lagt frem alt. Naar det blev antydnet at der skulde være en protokol, saa er det ikke andet end dette. Hvis det skulde oversendes til Stortinget, dette - og det kan jo hände - saa er det vel rimelig at det blir sendt til den hemmelige protokolkomite. Jeg vil bemerke, at da vi begyndte vore forhandlinger dernede, betonet kong Gustaf ganske bestemt at forhandlingerne maatte være hemmelige, at man ikke maatte snakke noget om hvad der blev gjort. Og ved enden av møtet fremholdt kong Gustaf fremdeles at det maatte være hemmelig. I forrige uke fik jeg et brev fra den danske utenriksminister, som sier, at han har fremlagt det som jeg har fremlagt her idag, i en komite av den danske riksdag, og at han ønsker gjerne at lægge det frem for et hemmelig møte i den danske riksdag, og spør, om jeg har imot det. Jeg svarte, at jeg ikke hadde imot det, saa meget mere som jeg trodde, det ogsaa vilde bli fremlagt i hemmelig møte her i Stortinget. Jeg har - for at være sikker - ogsaa skrevet til utenriksminister Wallenberg i Stockholm, som ogsaa er enig i, at det kan fremlægges her. Men noget andet er at fremlægge det i offentlig stortingsmøte; dertil anser jeg mig ikke berettiget.

Saa spurte den ærede representant - og det er av litt mere alvorlig art - hvorledes jeg som utenriksminister anskuer stillingen for tiden. Ja, det er av de ting, som det er forfærdelig vanskelig at svare paa. Han spurte, om der var nogen utsigt til, at vi ogsaa skulde bli revet ind i den store krig, som nu paagaar. Det er ikke mulig for noget menneske at være spaamand. Jeg kan bare sige, at det, som jo har angaaet os mest, er den økonomiske krig, og det lar sig ikke negte, at nettet der trækkes trangere og trangere omkring os. Vanskelighetene, synes jeg, blir større næsten for hver dag, som gaar. Men det kan jeg sige, at der foreligger ikke noget faktum, som jeg vil skjule, som skulde tyde paa, at vi skulde ha utsigt til i en nær fremtid at bli drat ind i krigen. Jeg har pekt paa, hvad der sker rundt vor kyst. Vi ser ting som dette med "Berlin", "Brandenburg", "Helene" og alle disse, som kommer ind paa vore kyster. Der har været vanskeligheter; men der er ingen av disse ting, som endnu har ført os i større vanskeligheter. Vi har greiet alt, punkt for punkt, eftersom det er kommet. Men hvad kan der ikke ske? Vi har endnu ikke set det, vi frygtet mest, da krigen

begyndte, nemlig et stort sjøslag i Nordsjøen, hvor den slagne flaaete muligens kunde søke ind til vor kyst. Saadant har vi ikke set. Men det lar sig ikke negte, at foruten det, jeg har nævnt, har vi set undervandsbaater baade den ene og anden gang langs vore kyster. Vi ligger saadan til, at nogen sikkerhet for ikke at bli drat ind i krigen, kan vi ikke ha. Men at der for øieblikket skulde være speciel utsigt til, at vi nu i en nær fremtid trækkes ind, det kan jeg ikke sige. Men den økonomiske krig paagaar, og den lider vi under vi ogsaa, det lar sig ikke negte.

Jeg tror jeg dermed i alt væsentlig har svaret paa det som den ærede repræsentant har spurt om. Det var en ting med det samme. Det blev spurt om der var nogen overenskomst angaaende kommunikeet. I trontalen siges uttrykkelig dette, at der blev undertegnet en avtale i Kristiania, "hvorved der desuten utveksledes bindende forsikringer med sigte paa at utelukke muligheten av at krigstilstanden i Europa skulde kunne føre til at det ene rike træffer fiendtlige forføininger mot det andet". Den overenskomst, hvis man vil kalde den saa men det er ikke andet end en utveksling, har været forelagt den hemmelige protokolkomite, og den har hat den til behandling da Stortinget var samlet sidste gang. Noget mere har jeg ikke tænkt skulde gjøres i den sak, men nogen egentlig overenskomst kan jeg ikke si det er.

Michelet: Jeg har indtryk av at den ærede utenriksminister optok mine bemerkninger i en noget anden aand end den hvori de var fremført fra min side. Jeg har indtryk av at han følte sig her litt irritert over det jeg hadde anført. Jeg beklager hvis mine bemerkninger skulde virkelig gi anledning til nogen irritation fra utenriksministerens side. Jeg hadde trodd at jeg hadde gjort alt hvad fra min side gjøres kunde for at forebygge det. Naar han taler om, at jeg vil belære ham, saa er det ingenlunde tilfælde, og naar han taler om, at det er med andre som med mig, at de blev frygtelig ængstelige, saa kan jeg forsikre den ærede utenriksminister, at de ord passer ikke paa mig. Jeg er sikker paa at ikke alene jeg men hele det konservative parti, hvortil jeg har den ære at høre, vil støtte utenriksministeren paa hvert eneste punkt hvor det gjælder at haandhæve vor nationale værdighet uten nogensomhelst knæskjælven. Utenriksministeren leverte i virkeligheten ikke noget direkte og positivt forsvar for de cirkulærer som jeg her har omtalt, han førte krigen eller uenigheten over paa Morgenbladets holdning og paa en vis bokhandlers optræden og paa forfatteres optræden o.s.v. Selve cirkulæret - og det er jo det som er det væsentlige - selve cirkulærets avfatning leverte han intet forsvar for, og det kan i virkeligheten paa ingen maate forsvares. Og naar den ærede utenriksminister her fandt det passende at blande en vis utenlandsk mands navn ind i debatten og referere uttalelser fra den mand om dette cirkulære, saa vil jeg

kun si, at jeg haaber, at de meddelelser som utenriksministeren har faat om hans uttalelser virkelig maa vise sig at være korrekt. Jeg skal ikke her si mere om den ting. Jeg oppfatter den ærede utenriksministers uttalelser angaaende vor situation, vor position i øieblikket som noksaa optimistisk - ialfald saaledes, at det ikke gir nogen speciel grund til ængstelse for, at vi kan bli trukket ind i krigen som nu raser derute. Forsaavidt hilser jeg hans uttalelser med glæde.

Hvad saa angaar de opgaver som jeg har hørt si at han maanedlig skal tilstille den engelske utenriksminister, saa hørte jeg altsaa her nu - og jeg syntes den ærede utenriksminister maatte sette pris paa at faa anledning til at berigtige den misforstaaelse som altsaa gjør sig gjældende paa dette punkt - at det kun er ved to leiligheter saadanne opgaver har været git og da utelukkende for at værne om norske interesser og at avværge misforstaaelser. Forsaavidt har jeg selvfølgelig intet at si paa det. Det er dog én ting som ser litt rart ut for mig. Jeg tviler selvfølgelig ikke paa, at der kan gives en helt naturlig forklaring paa det, men i den svarnote som den engelske utenriksminister har git paa Amerikas forestilling staar paaberopt vore eksportopgaver for november 1914; de officielle norske opgaver gaar saavidt jeg kan se ikke lenger end til utgangen av oktober 1914. Jeg vilde sette pris paa, fordi jeg personlig lægger adskillig vekt paa det, om utenriksministeren velvillig vilde supplere sine uttalelser her med en uttalelse ogsaa om hvorvidt han anser det heldig for norske interesser at disse statistiske opgaver fremdeles vedblir at utkomme og utkomme paa samme maate som tidligere. Jeg akcentuerte første gang jeg hadde ordet, at spørsmålet for mig fremstiller sig som overordentlig tvilsomt, og at der kan tale ting for og imot, men forat vi her bedre kan dømme om den ting tror jeg det vilde være heldig, om utenriksministeren viste at han hadde været opmærksom paa det, og at han ogsaa hadde formet sig en bestemt mening om spørsmålet.

Statsraad Friis Petersen: Det blev av hr. advokat Michelet mot mig rettet en mild bebreidelse for et cirkulære som han læste op en del av. Det er ikke noget cirkulære, det er en skrivelse til Norsk Bergindustriforening, adresse hr. overretssagfører Herman Krag, og det er en skrivelse som indeholder besked om at der er under overveielse av hensyn til England at indføre forbud mot utførsel av kobbermetal (ikke malm), og der staar videre i skrivelsen:

"Departementet har idag telegrafisk utbedt sig bergkommissionens uttalelse om saken, men man finder det ogsaa ønskelig at forelægge denne for den ærede forening, hvis erklæring man derfor herved tillater sig at anmode om. - Saken bedes mest mulig paaskyndet." Det er altsaa kun en skrivelse til en norsk forening som netop er særlig interessert i det emne som her er berørt.

Michelet: Der sitter tyske borgere i den forenings styre hr. præsident.

Statsraad Friis Petersen: Det kan være, men selvfølgelig maa departementet kunne vente at faa besked fra foreningen netop i et saadant emne, og der kan ikke tages nogen bestemmelse i saadanne spørsmaal uten at saken paa forhaand er grundig undersøkt. Jeg har lagt an paa før noget forbud har været utfærdiget at faa uttalelser fra alle som formodes at være sakkyndige i vort land, for disse forbud er saa vidtrækkende i sine konsekvenser, at man maa se sig vel for før de blir utfærdiget. Jeg skulde tro at det maa være en selvfølge, at naar man skriver til Norsk bergindustriforening maa man gi foreningen saa megen besked om saken, at den ogsaa virkelig kan gi et svar som departementet har nogen nytte av. Jeg tror ikke at den bebreidelse som er rettet imot mig i nogen maate er berettiget.

Castberg: Vi har jo bare i en kort aarrække hat en selvstændig utenrikspolitikk, og det er naturlig medvirkende til, at der sjelden føres utenrikspolitiske forhandlinger her i Stortinget. Naar regjeringen gjennom utenriksministeren har git disse meddelelser her nu idag, er det selvfølgelig først og fremst for at gjøre nationalforsamlingen bekjendt med det som er passert og jeg forutsætter tillike for at gi denne forsamling anledning til at fremkomme med sine uttalelser, sine meninger om de punkter, hvor den maatte finde det paakrævet, i bevidstheten om at disse spørsmaal spesielt for øieblikket er de betydningsfuldeste som er oppe med hensyn til vort lands velfærd, vort lands fremtid. Jeg for min del har selvfølgelig bare erkjendtlighet at uttale for at regjeringen har fundet det ønskelig at gi disse meddelelser til nationalforsamlingen, og jeg vil føie til, at jeg tror det er den almindelige opfatning ut over landet uanset parti, at man i utenriksdepartementets nuværende ledelse har en mand, som har mange og væsentlige betingelser for at kunne bestyre disse vanskelige og høivigtige anliggender i en tid som nu. Jeg tror at hvis der skulde bli spørsmaal om tillid til det departement, saa vilde en tillidserklæring faa tilslutning langt utenfor partigrænserne, og i de uttalelser som faldt fra den ærede representant fra Asker og Bærum saa jeg ogsaa - til trods for de kritiske bemerkninger som faldt - et uttrykk herfor, og det blev uttrykkelig ogsaa forekommer det mig fremhævet av den ærede representant.

Naar jeg har bedt om ordet, er det fordi jeg gjerne vil faa anledning til som medlem av denne forsamling at præcisere, at det efter hvad der foreligger og efter de uttalelser som er faldt fra utenriksministeren maa være paa det rene, at vi ikke paa nogen mate har bundet os ved nogen slags alliance eller entente, ved nogensomhelst forpligtelse bundet os overfor vore to nabolande i vor

fremtidige politik. Jeg for min del anser det som en av de glædeligste begivenheter som vi har oplevet, den tilnærmelse som har fundet sted mellem de tre nordiske lande, og jeg mener at specielt den svenske konge som tok initiativet til møtet i Malmø, derved har indlagt sig fortjenester av Norden i det hele, som er av ganske overordentlig storhet og betydning. Jeg hilser det - som jeg tror hele det norske folk hilser det - med glæde, men under én forutsætning, og det er, at vi ikke binder os, at dette ikke er indledning til, et første skridt til nogen bindende entente- eller alliansepolitikk. Jeg præcisierer dette, ikke fordi jeg nærer nogen frygt for, at saa er, men fordi jeg gjerne vil ha fastslaaet her i denne forsamling - og jeg forutsætter som givet, at det ikke benegtes men tvertimot bekræftes av den ærede utenriksminister - at vi ikke paa nogen maate, paa noget vis har bundet os. Jeg gjør det ogsaa, fordi jeg har set i utenlandske blade og specielt i store engelske blade, at der gaar rygter i andre lande om, at der skulde være indledet en allianse- og ententepolitikk mellem de skandinaviske lande gjennom dette møte. Det er blit benegtet igjen i den engelske presse ved private erklæringer, og det er vel mulig, at det ikke er hverken paakrævet eller hensigtsmessig at gaa videre end at la disse rygter benegtes paa den maate. Det var for at præcisere dette, at jeg bad om ordet.

Jeg maa faa tilføie en bemerkning i anledning av en uttalelse, som faldt her. Det blev sagt av den ærede repræsentant hr. Michelet, at det kunde været ønskelig, om der ogsaa fra norsk officiel side i likhet med hvad der var skedd fra svensk og dansk, var git et offisielt svar - da nærmest i pressen vil jeg anta - og forklaring overfor de paastande fra engelsk side, som er knyttet til den stigende import fra Amerika til Norge. Jeg ser i engelske aviser nu, at der fra norsk privat hold er nedlagt en bestemt protest mot dette og git den samme forklaring, som vi alle vet er den rigtige forklaring og som utenriksministeren har git her. Det forekommer mig at være et spørsmål - og jeg vil henstille det til den ærede utenriksministers overveielse - om der ikke i slike tilfælde maa sørges for - jeg vil ikke angi formen for det, den vil selvfølgelig utenriksministeren kunne finde - men om det ikke vilde være ønskelig paa en eller anden maate offisielt at gi forklaringer, som fjerner den slags ganske skjæbnesvangre misforstaaelser, - om det er heldig, at man indskrænker sig til at la private protester møte den slags misforstaaelser i pressen overfor det engelske publikum. Jeg nævner her det engelske, for det var den engelske presse, jeg saa det i - ogsaa av den grund, at nu for tiden spiller utvilsomt og specielt i England den offentlige opinion en ganske overordentlig stor politisk rolle.

Jeg ser i utenriksministerens uttalelse - for at komme tilbake til det hovedpunkt, som jeg ønsket at dvæle ved - intet, som tyder paa, at vi skulde ha bundet os paa nogen

maate til Sverige og Danmark med hensyn til vor fremtidige politik. Jeg for min del vil sette pris paa, at det uttrykkelig blir præcisert av den ærede utenriksminister. Jeg vil føie til, at det jo er klart for os alle, at der kan være forskjellige interesser, som naturlig gjør sig gjældende, hvis der skulde bli spørsmål om indblanding i krigen. Der kan være andre interesser i vort land end de, som kanskje er fremherskende i ett eller flere av de andre nordiske lande. Jeg gaar ut fra som givet, at om ulykken skulde ske, saa er det utænkelig, at vort land under nogen omstændighet skulde komme i fiendtlig forhold til en magt, hvorom det gjælder, at det er av den mest vitale og avgjørende betydning for vort land at der bestaar et venskabelig forhold os imellem.

Utenriksminister Ihlen: Den ærede repræsentant hr. Michelet spurte atter om min stilling til utgivelsen av disse statistiske opplysninger. Ja, det er en av de ting, som jeg har tænkt meget over, hvorvidt man skulde stoppe utgivelsen av disse ting. Men jeg har hittil fundet, at det kunde gaa. Man maa jo ogsaa huske paa, at det er noget vist opsigtsvækkende, hvis man stopper utgivelsen av saadant noget. Ved at veie frem og tilbake er jeg hittil kommet til det, at jeg foreløbig ikke har gjort noget for at faa det ændret. Den ærede repræsentant uttalte ogsaa, at han fandt, at jeg saa noksaa optimistisk paa forholdene, spesielt paa det spørsmål, hvorvidt vi skulde bli inddrat i krigen. Jeg kan ikke tilføie mere end det, jeg har sagt før, det faar staa ved sit værd. Men det kan jeg tilføie, at hvis der kommer noget faktisk eller nogen omstændighet, som paa nogen maate skulde trække i den retning, at utsigten til at vi skulde bli drat med skulde være der, saa vil naturligvis jeg øieblikkelig fremlægge det for Stortinget.

Likeoverfor de bemerkninger, som faldt fra hr. Castberg, vil jeg faa lov til at si, at jeg trodde, det fremgaar av hvad jeg fremla fra møtet i Malmø, at vi ikke har bundet os. Jeg har fremlagt spørsmålene og svarene der, og det findes ingen anden protokol undertegnet. Jeg mener da, at av alt dette fremgaar det, at vi ikke har bundet os i vor fremtidige politik eller i vort forhold til vore nabolande. Men da hr. Castberg saa uttrykkelig spør om det, saa vil jeg gjenta tydelig og klart, at møtet i Malmø har ikke ført med sig noget baand paa vor hele ubeskaarne frihet. Vi staar fuldstændig likesaa ubundne alle tre efter møtet som før møtet.

Med hensyn til hvad hr. Castberg nævnte om opplysninger i pressen, saa skal jeg si, at vi i utenriksdepartementet stadig holder paa med dels selv gjennom vore legationer og dels gjennom pressefolk at sende meddelelser til de forskjellige landes presser.

Michelet: Jeg begjærte nærmest ordet i anledning av en uttalelse fra repræsentanten Castberg, en uttalelse, som gik i den retning, at forsaavidt vi skulde bli trukket ind

i den paagaende krig, saa gik han ut fra, at vi i hvert fald vilde ta parti mot et bestemt land, som han tydelig antydet hvilket var. Jeg skal i anledning av den uttalelse si, at jeg gaar ut fra, at den ærede utenriksminister vil avgjøre spørsmålet efter en omhyggelig og indgaaende undersøkelse og prøvning og ikke ut fra disse stemninger eller sympatier eller forud indtagne meninger.

Det glædet mig at høre, at hr. Castberg gav tilslutning til mine uttalelser om, at disse opgaver i den engelske note burde søkes avsvækket gjennom henvendelse til den engelske utenriksminister; men det forekommer mig - jeg er sikker paa, at repræsentanten er enig med mig i det - at det er vel saa viktig, at den offentlige mening, at almenheten blir gjort bekjent med disse utenriksministerens anskuelser, og at det ikke bare blir gjort i form av en note, som presenteres over i London, og saa vet man ingenting mere om det. Som hr. Castberg meget riktig bemerket, er den offentlige mening og opinion i vore dage en saa sterk faktor, at vi allesammen maa regne med den.

Statsminister Gunnar Knudsen: Jeg anser denne debat, som har fundet sted efter utenriksministerens erklæring, for at være noksaa heldig. Den gir avløp for endel rygter, hvorav byen og - jeg hadde nær sagt - landet oversvømmes. Det er jo ikke bare hos os, men vi ser jo ogsaa i andre lande, at der gaar en hel del rygter, som endog for Danmarks vedkommende har git anledning til, at justisministeren har tyet til politiets assistance for at komme dem tillivs. Vi har ikke fundet det nødvendig her hos os at gaa til saa sterke midler, men at de nu kommer frem her i et møte for lukkede døre, anser jeg for bare godt, bare heldig, forat de kan bli avlivet paa stedet, og derved kanskje man kunde gi anledning til, at disse rygter blev optat med mindre velvilje, om jeg saa maa si det, naar de skapes ute i byen. Forsaavidt anser jeg det for bare godt, og om der paa den anden side blir litt irritation i svaret, saa skal vi ikke undres over det; for vi hører jo litt om disse rygter, vi ogsaa, som vet, at der ikke findes et sandt ord i dem, og man kan da let bli litt forarget. Der er forøvrig rygter, som har været av en ganske anden vidtrækkende betydning end dem, som har fremkommet her i debatten, og som der ikke findes et sandt ord i.

Der blev nævnt av repræsentanten Michelet med hensyn til disse maanedlige meddelelser fra det statistiske bureau et par ting, blandt andet utførsel av petroleum og av olje. Jeg kan gi den opplysning herom, fordi forbudet mot utførsel av petroleum og mineralske oljer ligger under landbruksdepartementet, at stillingen i oktober maaned var ganske eiendommelig. I Sverige og Danmark var der petroleumshunger av den enkle grund, at Sverige og Danmark har blit forsynt med sin petroleum og sine mineralske oljer i fredens dage av tyske tankbaater, som kom ut av

fart ved krigen. Engelske tankbaater vilde ikke gaa hverken til Danmark eller til Sverige, og da kom de i formelig nød i Sverige og Danmark. Da fandt jeg, at det var rimelig at la dem faa adgang til at faa sig forsynt fra vore rigelige beholdninger baade i Kristiania og Bergen, indtil de kunde faa sig forsynt paa anden maate, hvilket ogsaa senere er skedd. Det er forklaringen til utførselen av petroleum og mineralske oljer. Men der er intet gaat til Tyskland.

Hvad angaar det statistiske byreau og disse maanedlige meddelelser, saa har det ogsaa været under overveielse at standse disse i forbindelse med den omstændighet, at der var klage fra vigtige næringsdrivende over, at deres utførsel er kommet i aviser og naturligvis straks vakte opsigt hos vore fremmede legationer o.s.v. Denne klage kom til mig, og vi forsøkte da først at sette en stopper for toldvæsenet, for at ikke opplysningerne skulde komme derfra, og det har frugtet godt; men vi var ogsaa inde paa den tanke, at man burde stanse disse maanedlige meddelelser fra det statistiske bureau. Direktøren for det statistiske bureau svarte imidlertid, at han ansaa det noksaa betænkelig; det vilde naturligvis vække opsigt, og han hadde ikke set, at man i vore nabolande hadde stanset disse statistiske meddelelser. Jeg har latt det bero dermed, idet jeg jo nok syntes, at der var adskillig, som talte for den mening, som blev fremholdt av direktøren. Jeg tror ikke, disse meddelelser har gjort nogen skade endnu, og forhaabentlig vil de heller ikke gjøre det.

Hvad nu angaar overenskomster og krig og fred, saa har jeg jo ogsaa set i pressen rygte om, at vi har bundet os dels ved den overenskomst eller det fælleskommuniké, som blev avgitt i sommer, og dels ved møtet i Malmø. Nu er det jo sagt av utenriksministeren tre gange, at der er intet i disse rygter, og siden jeg nu har ordet, vil jeg bekræfte det: Der er absolut ingenting i dem. Norge staar med frie hænder. Vi har uttalt gjensidig, Norge og Sverige, at om nogen av landene skulde bli indblandet i krigen, saa vilde vi prøve at sørge for, at vi ikke fører krig paa hinanden indbyrdes. Det har vi gjort, og det tror jeg vil finde tilslutning paa begge sider av kjølen. Forøvrig tør vi søke at ordne det saaledes, at ingen av landene blir indblandet i den paagaende verdenskrig. Jeg kan ikke tro andet, end at det maa kunne lykkes, om der end naturligvis kan forekomme mange vanskeligheter.

Castberg: Jeg er ganske enig med representanten Michelet i at den slags henvendelser, som var nævnt her overfor rygter i utlandet, ikke bør innskranke sig til en note til vedkommende minister eller lignende. Hvad jeg sigter paa, og som jeg er ganske enig med den ærede representant i, det var at der gives meddelelse til almenheten i vedkommende fremmede land med en saadan autoritet, at det virker mere end om det kommer fra en eller anden privat aviskorrespondent; forsaavidt er jeg enig med den ærede representant. Og jeg er ogsaa i det

lykkelige tilfælde at være enig med representanten i hans bemerkninger til, hvad jeg sigtet paa med mine slutningsuttalelser, da jeg sidst hadde ordet. Selvfølgelig har det aldrig ligget i min tanke, at det skjæbnesvangre spørsmål, som jeg sigtet til, - om det skulde reises - skulde bli avgjort paa grundlag av stemninger. Netop fordi det selvfølgelig ikke vil bli avgjort paa grundlag av stemninger, mener jeg, at den bemerkning, jeg lot falde derom, var korrekt.

Chr. Knudsen: Angaaende det kommuniké, som i sommer blev utstedt av den norske og den svenske regjering, saa føler jeg mig tryg for, at der ikke bak det ligger noget, som kan binde vort land, idet jo gruppeformændene hadde anledning til at faa se, hvad der da forelaa hos regjeringen, og jeg føler mig som sagt tryg for, at der ikke er noget, som kan binde os. Hvad angaar møtet i Malmø, saa kunde man jo utlede den tanke, at det var en videre utvikling av kommunikéet og kanskje kunde paa enkelte omraader ha nogen betydning med hensyn til vor handlekraft selvstændig fremtidig. Men i saa fald føler jeg mig ogsaa betrygget i det, at der er avgit erklæring for, at det skal bli sendt til den hemmelige protokolkomite, og da har jo sogar bare ett eneste medlem, adgang til at faa det ind for odelstinget, hvis der er noget, som kan betinge, at der stilles forslag. Og jeg antar, at skulde det være tilfældet, saa vil det bli gjort, og jeg føler mig derfor betrygget i saa henseende. Derimot er der et spørsmål, jeg gjerne vil stille til utenriksministeren forøvrig, og det er da spesielt med hensyn til vor transithandel. Vi har seet av aviserne, at der er fremkommet ting der, som kunde tyde paa, at vore eksportører, ialfald enkelte av dem, ikke har været nøieseende med ogsaa at føre krigskontrabande, og jeg vil forhøre, om der i saa henseende kanskje kan ha været nogen vanskeligheter for utenriksdepartementet og hvilke midler det i saa fald har anvendt, hvilke maater der optrædes paa for at forhindre det. Det er selvsagt et spørsmål, som har meget stor betydning for vort folk og land og for vor sikkerhet.

Mowinckel: Det er al grund til at være utenriksdepartementets chef taknemmelig for den utførlige redegjørelse, han idag har git Stortinget om vort lands utenrikspolitiske stilling, og jeg tror, at vi av hans ord, tiltrods for den rolige og litet fordringsfulde maate, hvorpaa de var fremført, fik et sterkt indtryk av, hvor mange vanskeligheter der har møtt ikke mindst dette departement i de maaneder, krigen har varet. Der er ganske spesielt ett enkelt punkt, som jeg vil fæste mig litt ved, og det er skibsfartens stilling i denne tid. Jeg vil først som skibsreder og forretningsmand faa lov at rette en tak til utenriksdepartementet gjennem dets chef for den forretningsmæssige maate, hvorpaa departementet i denne tid har møtt alle vanskeligheter, den raskhet og

dygtighet, hvormed det har stillet sig til tjeneste likeoverfor skibsfartens fordringer og den maate, hvorpaa det har løst de mange vanskeligheter - eller søkt at løse dem; for det har ikke altid lyktes at løse dem, uten at dette skal være sagt som nogen bebreidelse mot departementet - som vor skibsfart er kommet op i i denne tid. Jeg tror, at ingen av vore næringer har møtt saa uventede situationer som vor skibsfart har møtt. Den neutrale skibsfart hadde jo paa grund av Londonerdeklarationen og de forskjellige Haagerkonventioner visse regler, hvorefter den nogenlunde sikkert trodde at kunde gaa; men det viste sig ganske snart, at denne krig, hvori verdens største sjømagter var indviklet, medførte et absolut brudd paa alt det, som skibsfarten hadde ment at kunne regne med som folkeret. Det neutrale flag beskyttet ikke engang neutralt gods, og ikke det alene; men England gik fra den ene vilkaarlighet til den anden, hvor det gjaldt behandlingen av den neutrale skibsfart, og mange av de opbringelser, som vor skibsfart har været utsat for, har været forklaret paa en maate, som internasjonalt seet er svært litet tilfredsstillende.

Vi har eksempler paa konfiskation av ladninger eller dele av ladninger, som ikke engang det land, som foretok konfiskationen, hadde opført paa sine kontrabandelister, og vi har hat eksempler paa, at hverken eksportforbud eller regjeringens garantier eller iagttagelse av alle de regler, som England selv hadde opstillet, har været tilstrækkelige til at beskytte vor skibsfart mot vilkaarlighet. Jeg nævner her spesielt England; for det er særlig fra denne magts side, at skibsfarten har maattet lide mest; men ogsaa fra den anden store krigførende magts side, Tyskland, har vor skibsfart været utsat for noksaa vilkaarlige indgrep og for en fremgangsmaate, som er gaat langt utover det, som man trodde de internationale regler hadde fastsat som gjældende for transporten tilsjøs. Under disse omstændigheter har det mand og mand imellem her i landet været rettet ganske sterke bebreidelser spesielt mot vor rutefart for ikke at ha iagttat de nødvendige forsigtighedsregler. Man har trodd, at naar meget av det har kunnet ske, som er skedd, saa maatte det skyldes mangel paa opmerksomhet, mangel paa forsigtighet fra vedkommende skibsreder og da spesielt fra vedkommende ruteførende skibes rederes side. Dette er imidlertid langt fra tilfældet. Spesielt har det fra den linjes side, som for en væsentlig del har med transporten fra Amerika at gjøre, og som, netop fordi den har med den transport at gjøre, har været utsat for gjentagne opbringelser, fra første stund av været vist den ytterste forsigtighet med, hvad den har ført, og der har været gjort det ytterste for at iagtta de regler, som blev foreskrevet for at undgaa de ubehageligheter, som en opbringelse av linjens skibe medfører. Men det har hittil ikke lykkedes, tiltrods for utenriksministeriets velvilje og hurtige bistand, at faa istandbragt regler, som sikret

skibene mellem Amerika og Norge mot den rene vilkaarlighet. Det er at haabe, at det vil lykkes vor regjering med støtte av de andre nøitrale landes regjeringer at faa opstille bestemte regler, hvorefter vor skibsfart kan føres mellem Amerika og Norge; for de vilkaar, hvorunder den nu lever, er ikke alene til skade og gene for skibsfarten - det fik enda gaa -, men de blir til stadig stigende gene for vore importører. De vanskeliggjør tilførselen av en hel del av de artikler, som vort land har meget sterkt behov for. Selv en mistanke om, at vedkommende artikkel til syvende og sidst vil gaa til Tyskland, har vist sig at være tilstrækkelig for England til ganske rolig at losse vedkommende artikkel iland. Opgaver og meddelelser fra vedkommende importører og fra vor regjering om, at denne artikkel trængtes her i landet, at der var sterkt behov for den her i landet, har ikke været tilstrækkelige. Den engelske regjering synes at gaa saa langt, at den vil bestemme, hvor meget av en enkelt artikkel vort land kan trønge. For at ta et bestemt eksempel - med hensyn til en artikkel som aluminium, som der er behov for ved flere av vore store anlæg, har den engelske regjering gaaet saa langt, at den sier: det er et mistænkelig stort parti aluminium, som denne baat fører. Vedkommende fabrikk sier, at den har i høi grad bruk for dette parti til sin egen produktion. Den engelske regjering sier: det er et for stort parti for Norge; vi tilbakeholder det. Vi er her inde paa et forhold, som gaar saa langt ind over, hvad der er et nøitralt lands hævdvundne ret, at der er al grund for vor regjering til at følge den vei, som den hittil har fulgt: i meget bestemte noter at nedlægge protest mot den vilkaarlighet, som vor skibsfart er gjenstand for. Vistnok er vi en liten nation; men vi er ikke saa smaa, at vi ikke skal hævde vor ret, og den sidste tid har vist, at Amerika har faat en stigende følelse av, at den vilkaarlighet, som nu vises paa sjøen, maa de nøitrale land samlet være med at protestere imot, og jeg tror, at utenriksdepartementet fortjener al støtte, naar det bestemt og kraftig fortsætter med at hævde vort nøitrale lands ret til tilførsel av alle slags varer, naar denne tilførsel gjælder vort eget behov.

Hvad transithandelen angaar, da er det noget ganske andet. Den sidste ærede taler snakket om eksportører og kontrabandeartikler. Ja, hvad er kontrabandeartikler? Kontrabandeartikler er to slags. Det er absolut og betinget kontrabande. Betinget kontrabande har i almindelighet været regnet for en ganske fri artikkel, naar den ikke var bestemt direkte til krigførende magts hær eller flaate eller centraladministration, og det er for nøitrale land i virkeligheten ikke noget i veien for, internasjonalt retslig set, at drive handel med kontrabandeartikler selv med en krigførende magt; men der spiller i den nuværende krig saa mange praktiske hensyn ind, at eksportørstanden og kjøbmandsstanden maa ta hensyn til landets stilling, paa grund av det forhold som de

store krigførende magter staar i til hinanden. Det er mange slags varer som man uten nogensomhelst risiko kan sende f.eks. til England, men som det vilde være forbundet med meget stor risiko at sende til Tyskland. I det hele tat er vor internationale stilling slik, at vi bør av hensyn til England være til det yderste forsigtige, hvor det gjælder handel endog med betinget krigskontrabande. Forsaavidt er jeg enig med hr. Chr. Holtermann Knudsen. Og selv om det internasjonalt var fuldt lovlig at drive den handel, bør vor forretningsstand av hensyn til sit land paalægge sig den selvfornegtelse at den ikke indlater sig i en forretning som kan bringe mistanke over landet og gjøre det allerede før vanskelige stilling endnu vanskeligere. Derfor har jeg været enig i at regjeringen er gaat til eksportforbud i den utstrækning som den har, og forsaavidt imøtekommet Englands ønske, til trods for at det internasjonalt ikke var nogensomhelst pligt for os til at ta dette skridt. Disse eksportforbud har der været dispensert fra, og hvad disse dispensationer angaar, er jeg ikke sikker paa at man paa alle omraader er gaat frem efter det system og med den planmæssighet som ønskelig kunde været. Jeg har ofte hat indtryk av en noksaa stor vilkaarlighet og noksaa megen handlen i blinde, hvor det gjælder dispensationer fra vore eksportforbud, og det skyldes kanskje tildels en mangel paa central ledelse, hvor det gjælder disse ting. Noget ligger i landbruksdepartementet, noget i forsvarsdepartementet, noget i handelsdepartementet, slik at der ikke har været den fasthet og samlethet i ledelsen, som i høi grad kunde ha været ønskelig. Jeg har i det hele tat, i det fjerdingaar som er gaat, hat en stigende følelse av i hvor høi grad vi har savnet en særskilt handelsminister, i hvis departement alle disse store og viktige spørsmaal kunde ha været samlet. For det er spørsmaal som hver eneste dag griper ind paa handelens og næringslivets omraade, og en samlet behandling av disse ting vilde ha styrket regjeringens stilling og vilde i høi grad ha lettet avgjørelserne.

Der har været tale om utenriksdepartementets opgaver og sirkulærer. Ja, jeg skal ikke komme nærmere ind paa det. Jeg tror at vi mange ganger iaar har hat et indtryk av at pressen ikke paa nogen maate har vist den diskretion som den selv maatte hat forstaaelsen av at den burde ha vist. Men ikke det alene, men at dens mand i høi grad har savnet forstaaelsen av den pligt som en stor avis's ledelse skulde paalægge dem til at tænke selv. Vore aviser sætter i altfor høi grad den første den bedste sladderhistorie, særlig naar den er av litt sensationel art, ind i sine spalter, uten at tænke paa at opinionen i vore dage har en betydning som kan bli til skade, eller ialfald vanskeliggjøre stillingen i saa kritiske tider som denne. De i debaten omtalte sirkulærers form og redaktion synes jeg er smaating, som jeg ikke skal indlate mig paa, skjønt jeg har et visst indtryk av at det sirkulære om trosskipstransporter kunde ha været formet noget heldigere.

Hvad de statistiske opgaver angaar, tror jeg at det vilde være meget farlig at gjøre nogen forandring der. De statistiske opgaver bør utkomme som hittil, indeholde alle oplysninger og bli offentliggjort som hittil. Jeg tror at vor handelssamvittighet er saa god, at alle de tal som findes i vore statistiske opgaver, om de skulde benyttes som grundlag for mistæneliggjørelse hos de krigførende, kan finde fuldgyldig forklaring, og det vilde gjøre et langt daarligere indtryk om man pludselig begyndte at undertrykke helt eller delvis disse statistiske opgaver, end at man fortsætter med at la dem utkomme, lar dem staa ved sit værd og lar dem faa de forklaringer som paa ethvert punkt kan gives paa tilfredsstillende maate, hvor det gjælder vor internationale handel og omsætning. Jeg har i det hele tat et indtryk av at saavel vor handels- som vor skibsrederstand - undtagelser vil der altid være, ikke mindst i tider som denne - har til det yderste været lojal, har gjort hvad den pligtet for at være forsigtig og ta de hensyn som maa tages til vor nøitrale stilling, - ja, ikke til vor nøitrale stilling i sin almindelighet, men til den ganske særlig vanskelige stilling som et land, beliggende som vort, i disse tider har, forat der ikke skal kunne kastes begrundet skygge av mistanke paa dets nøitralitet.

Hvad fremtiden angaar, om hvordan det vil gaa os, det skal jeg ikke uttale mig om, - jeg liker ikke at være spaamand - og fremtiden vet ingen noget om. Men alle vet, at det fremdeles er en vanskelig tid. Og om det synes, som om paa de fleste omraader den nervøsitet, som var tilstede ved krigens begyndelse, nu er forsvundet og til og med har git plass for en ganske merkelig optimisme, tror jeg, at de, som vil tænke sig litt dypere ind i vore internationale forhold, maa indrømme, at stillingen endnu er meget vanskelig, og at den risiko, som vi i øieblikkets skræk over det forfærdelige, som skede, trodde var tilstede, i virkeligheten endnu er tilstede og kan bli akut naarsomhelst. Hvad der da skal ske - ja, det faar det bli den tids og det øieblikks saak at ta op til overveielse.

Utenriksminister Ihlen: Der faldt fra repræsentanten hr. Chr. Knudsen nogle uttalelser, som foranlediger mig til at svare litt. Repræsentanten antydet, at der var eksportører, som eksporterte krigskontrabande, og spurgte, hvad regjeringen vilde gjøre i den anledning. Jeg maa da faa lov til at oplyse, at saaledes som stillingen nu er, saaledes som kontrabandelisterne nu er blit forandret av de krigførende magter, er det ganske umulig for den norske regjering at forby, at der utføres krigskontrabande. England har paa sin liste - som absolut kontrabande sogar - sat f.eks. svovelkis og kalksalpeter. Hvis en saadan ladning er paa vei til Tyskland, er altsaa England berettiget til at konfiskere skibet og hele ladningen. Tyskland har paa den anden side sat al vor trælaster paa listen over betinget kontrabande. Men vi kan jo praktisk

talt si, at efter den dom, vi netop har set ved priseretten i Kiel, blir der næsten ingen forskjell paa absolut og betinget kontrabande. Forsaaavidt staar altsaa vor træløst paa kontrabandelisten. Men vi kan jo ikke si til folk, at de ikke faar lov til at eksportere træløst. Slike ting kan vi ikke forby. Noget ganske andet er, at man gjør, hvad man kan, for at hindre en uberettiget transit, noget nyt, at varer blir sendt gjennom Norge til de krigførende magter. Det kan vi hindre ved eksportforbud; men vi kan ikke forhindre vore store eksportartikler i at eksporteres. Det kan vi ikke gaa til; det maa være det sidste, vi lar os tvinge til. Derfor kan vi ikke gaa til et forbud mot utførsel av kontrabande. Men som sagt, den store nye transit faar vi gjøre, hvad vi kan, for at hindre ved eksportforbud.

Chr. Knudsen: Jeg vil konstatere, at det efter disse opplysninger desværre forholder sig saa, at det er vor transit, som kan være den væsentligste fare for vort land i fremtiden, og det er en sørgelig kjendsgjerning.

Præsidenten avsluttede derefter debatten med de i Stortingstidende trykte uttalelser.

Sak nr. 2.

Meddelelse fra forsvarsdepartementet.

Præsidenten: Klokka er no burtimot 12 1/2. Eg skal høyra um statsraad Holtfodt kann verta ferdig med desse meldingarne i dette møtet.

Statsraad Holtfodt: Hvis det er mulig, vilde jeg helst faa anledning til at komme med mine uttalelser enten i eftermiddag eller i morgen. Jeg tror, de vil bli litt for omfattende til, at jeg kan nøie mig med den tid, som staar tilbake.

Præsidenten: Tinget hev høyrt det ynskje, statsraaden hev, og præsidenten finn det rettast at det vert teke umsyn til det. Eg vil difor gjera den tilraadi at møtet sluttar no, og at nytt møte vert halde i ettermiddag klokka 5.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Møtet hævet kl. 12.30.